

ชื่อโครงการ	การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวชนบทที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของรัฐ : กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล	
	Cultural Adaptation of Villagers Affected by the Government's Development Project : The Case of Pak Mun Dam	
คณะวิจัย	พัชรินทร์	ลาภานันท์
	เบญจวรรณ	นาราจักร์
	มานะ	นาคำ
หน่วยงาน	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น	
ผู้สนับสนุน	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช)	
ระยะเวลา	22 กันยายน 2543 - 21 กันยายน 2544	

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายกระบวนการปรับตัววัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนลุ่มน้ำมูลที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล รวมทั้งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบริบทของครัวเรือน ชุมชน การเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวม แนวทางและวิธีการทำงานของรัฐที่ส่งผลต่อการปรับตัว และการโต้กลับของผู้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ระเบียบวิธีการศึกษาที่ใช้คือการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนลุ่มน้ำมูล 3 หมู่บ้าน ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูลแตกต่างกันทั้งลักษณะและระดับของผลกระทบ

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างเขื่อนปากมูลส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนต้องปรับตัวในหลายด้าน คือ การโยกย้ายชุมชนและบ้านเรือน การผลิตทั้งเพื่อบริโภคและเพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัว ความสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นปฏิกริยาโต้กลับของชุมชนและครัวเรือนต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ปรับตัวของครัวเรือนเกิดขึ้นภายใต้บริบทของชุมชน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งสองระดับจึงส่งผลต่อกันและกัน

การปรับตัวด้านต่างๆ ของครัวเรือนและชุมชนเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหลายประการ ได้แก่

- 1) ทรัพยากรของครัวเรือนและชุมชน ทั้งจำนวนสมาชิก จำนวนแรงงาน ทุน ทรัพยากรธรรมชาติ และทักษะความชำนาญ
- 2) ความสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างครัวเรือน ทั้งสองประการคือเงื่อนไขภายใน ส่วนเงื่อนไขภายนอก ประกอบด้วย 1) ระดับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนและชุมชน 2) บริบททางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลต่อทางเลือกอาชีพ แนวทางการทำงานของรัฐ และการโต้กลับของชุมชนในลักษณะของการชุมนุมเรียกร้อง 3) กระบวนการและวิธีทำงานของรัฐซึ่งละเลยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และขาดความชัดเจนในการให้ข้อมูลแก่ชุมชน ในขณะที่

ที่เงื่อนไขที่กล่าวมาแล้วส่งผลกระทบต่อการปรับตัวของครัวเรือนและชุมชน กระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นก็ส่งผลต่อทั้งเงื่อนไขภายในภายนอก รวมทั้งนโยบายและแนวทางการทำงานของรัฐด้วยเช่นกัน

การศึกษานี้มีบทเรียนและข้อเสนอแนะหลายประการ คือ การดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ รัฐต้องให้ความสำคัญต่อผลกระทบด้านสังคมและวิถีชีวิตของชุมชน การให้ข้อมูลโครงการและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างชัดเจนและถูกต้องแก่ชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจรวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพและสร้างความมั่นคงในชีวิตแก่ผู้ได้รับผลกระทบ